

■ ■ ■ *A Kard utcai arkangyal* ■

TÓPARTI UTÓSZÓ – BÁBOKKAL

Ülünk kettesben Andruskó Károllyal fecskéfészek odújában, ez a műhelyem, mondja a világhírű művész, ebben születnek késhegyen a linók. Miként késhegygel herélik a kanokat, istenem, de fájdalmas volt hallani a malacok sikoltását ködös reggeleken! Azt se tudták akkor, hímeke-e, csak fölálodozták tökeiket, és termelték a kolbászhúst.

– Böllérek bántak el velük, velünk is, de cudarul! – mérgelődik Károly bátyám. – Isten megbüntethetné őket galád cselekedetükért!

– Isten megteheti azt, amit akar! – töltök bátkai bort poharunkba.

És a bátkai bor, Urunk Istenünk legősibb és legcsodálatosabb elixírje, teremtésének igaz koronája, megoldja nyelvünket.

– Tudod, Pistám – mondja a képzőművész –, isten teremtésének legcsodálatosabb szeglete a zentai Tópart utca.

– Én is szeretem ezt az utcát, Karcsi bátyám!

– Ez nem úgy megy! Magyarázni nem lehet, nem kell!

– Ez úgy megy, hogy érezni kell?!

– Igazad van! Érezni lehet, magyarázni nem!

Állok most ott Zentán, a Tópart utcán, pont a Csonka-lejárónál, és a Szent János tér sarka felé nézek. Látom a kockaköveket, a ferencjósok aszfaltjárdát, a járda melletti gömbakácokat és hársakat. Okosak voltak az ősök, hogy e fákat telepítették, még mindig életképesek; és hangtalanul dalolok, onnan, a Csonkától a Szent János felé, zsolozsmákat dalolok és zoltárokat, magyar népdalokat. Istenem, ki mindenki hallja még néma himnuszomat!? Dódi bácsi, gimnáziumi matematikatanárom, Szloboda Jani, kedves barátom, későbbi munkatársam, valaha osztályfőnököm a zentai gimiben, ők már kiköltöztek a Felsővárosi temetőbe, nem szólnak vissza, megtehetnék pedig, mert gyomlálgatták jellememet; inkább valamely lányok szólnának lelkemhez újfent, miképp annak idején próbálkoztak, köztük egy hirtelenszőke, de cserfes volt, rokkanyelvű csodája csodák utcájának! Én elröppentem Zöldszeműmhöz, micsoda virágot varázsolt, még most is nektárja bűvöl!

Állok tehát a zentai Tópart utcán, pont a Csonka-lejárónál, és a Szent János tér sarka felé nézek. Érzem a szülőföld biztos talajának sugárzását. Szemem meg állandóan a szobám falára szegeződik, ott lóg Andruskó Károly temperája, a Tópart utca, 1958-ból. Horváth Ferenc nevű újpesti tanulóm rámázta be, pompásan, megválogatta a ráma fáját, vigyázott a csomókra, ehhez a képhez olyan hársra van szükség, amelyben csomók is vannak, mondta Feri, én meg nem kontárkodhattam szakmájába-művészetébe, mert nem is értem a fával bánó csíziót, ám feleségem, amint megpillantotta a berámázott Tópart utca keleti szegmensét, elsírta magát, Istenem, ez tényleg Zenta, zokogta, én meg azon tépelődtem, honnan érzi Zentát az újpesti Horváth Ferenc nevű tanulóm?

– A kép kérte a csomókat, tanár úr – magyarázta Ferencem, gyémántra vált szemmel törvényt fabrikálva –, a fában a csomó Úristen művészete, ám még ő is akkor csodálkozik eredeti alkotásán, ha mi, gyarló kontárok, barna szívként megdobbantjuk őket!

– A csomó a fa legyőzött rákfenéje! – sziszegtem Ferkó diákom szeme közé.

– Ezt mondom én is, csoda! A facsomó igazi csoda!

Kopogok a számítógépen, fölöttem a valódi csoda hársablak átlélegzik a fehér falon, a Tópart utca nyári hangulata, az árnyak és a hasító fény regél nekem immár az alkotóról, akinek szavai csak az éteren keresztül juthatnak el hozzám. Látom a reszkető kezét is, a borospohár hullámmzó, veszélyeztetett felszínét, és hallom a hörpölést, lenyaljuk a bor fölét, istenem, de jó nedű, sóhajtja a mester!

Koccintunk, orrom hegyébe ütközik az üvegcsendülés, illatot érzek, és látom, föltápáskodik a bölényfejú csodatévő, elővesz egy temperát, kezembe adja, no, mit szólsz hozzá?

– Ez a Tópart utca! – mondom.

– A Csonkától fölfelé – bólint.

Most nyár van, és akkor is nyár volt, amikor nála jártam, még kapaszkodott volna lakhelyébe, de ő maga sem tudta, hogy a meleg fészek hamarosan kiveti magából, csak fölnyögött:

– Én legjobban a Tópart utcát szeretem!

– Én is.

– Neked könnyebb a dolgod, mint nekem. Te író vagy, s le is írtad már számtalanszor, meg is nevezted a szent keresztségben: az áldott Tópart utca!

– Karcsi bátyám! Aki erre tart, annak áldott ez a táj, miképp a templom oltára!

– A legjobb képeket neked adom! 1958 nyarán festettem. Álltam az utca közepén, a ritka forgalom elhaladt csendesen mellettem. Megbámultak, de nem átkoztak, hogy láb alatt lennék.

Kezembe adja a temperát. Nézegetem, magamhoz ölelném az alkotást, de visszaadom teremtőjének.

– Add oda a zentai képtárnak! Ott a helye!

– Téged illet!

– A Tópart utca polgári része nem az enyém! Óvodába is a Csonka sarkánál fordultam jobbra, be a Kard utcába.

– De mindig a Szent János felé néztél!

– Arra néztem. És ott volt a titok. Mert nekem nem volt szabad arra járnom. A Csonkánál fordulnom kellett.

– Jobbra. Tudom.

– Ám a bátyámmal sokszor végiggyalogoltunk a tiltott részen is! Igyekezünk a bábszínházba.

– Akkor még volt Zentán valódi bábszínház is!

– Madzagon mozgatott bábokkal!

– Marionettekkel! Sokat terveztem közülük.

– Én meg ültem a nézőtéren, és igazi néző voltam!

– Most semmi sincs Zentán! – sóhajt a mester.

– Ó, sok minden van! Színház is van!

– De bábszínház is?

– Az nincs.

– Pinocchiót is terveztem, meg Tamás bátyát is.

– Farkast is?

– Rettentő lompost!

– Vérszomjast?

– Rondát és ordast! A gyerekek megijedtek tőle. A bábszínház művészei, pedagógusok, fölöttébb kifejezőnek találták. Vasa Mernjikov meg pompásan kifaragta. A vége az lett, vagy évtizedre rá, hogy a szörnyű képet egy csöpp leányka szép fajkasnak mondta. Menten leakasztottam a falról, s neki adtam.

– Terveztél más vérengzőt?

– Oroszlánt is. Az sikerült legjobban. Gyönyörű volt!

A marionettoroslán, csillogó és kecses, mint Mihály arkangyal testvéröccse, kocog előttem a ferencjós-kás járdán, mögötte meg egy fehér kiskutya, poroszkálnak, aztán hirtelen átvágnak a Tópart utca kockakövein. A kutyus fölnevet, az oroslán megrázza mennyei sörényét.

– Karcsi bátyám – nézek barátom szemébe –, nekem nagy föladat jutott. Valamely kellemes táborban jövő üjságíróknak kell beszélnem a tárca műfajáról.

– Beszélj csak nekik! Ehhez igazán értesz!

– De hogyan, miről kezdjem el a közlést?

– Beszélj a képről, annak születéséről! Beszélj a mi Tópart utcánkáról!

– A mi utcánkról?

– Arról, hogy miért éppen ez a miénk! Annyi más utcánk lehetne! De csak ez az egy a miénk. Meséld el nekik, miért nevezed állandóan, minden novelládban áldott Tópart utcának satuzott világunknak ezt a szegletét.

– Tényleg! Miért is? Ez megmagyarázhatatlan, mint a szerelem.

– Tudom, nekem sem sikerült megörökítenem! Tehát vidd el az órádra, mutasd be nekik ezt a képet!

– Érzem a nyári forróságot, a kánikula zizegését.

– Hát ezt magyarázd!

– Ezt csak érezni lehet!

– No, öregem, ez a lényeg! Az egyedüli fontos!

– Ebből hogyan lesz irodalmi mű? Mondjuk tárca?

– Ki tudhatja?

– Tényleg. Ki tudhatja?

KÖZÖS KÉPÜNK

Első tárlata, amelyre emlékszem, nagy hatással volt szülővárosomra. Történt pedig Zentán, 1962 karácsonyán, amikor a legeredetibb képkiállítás tekinthette meg a nagydémű. Az is, aki a lábát soha nem tette be az Eugén korzóra nyíló kistermébe, ahol különböző tárlatokat szemlélhettek az arra kíváncsiak. Rendhagyón eredeti pedig azért volt az olajképek bemutatása, mert olyan helyre telepítette alkotójuk őket, ahova sehol soha senki még a festők társadalmából. Tele volt a város minden valamirevaló kirakata Andruskó olajfestményeivel, és ott is virított mind, karácsonytól vízkeresztig. Egyetlen témával foglalkozott a művész, az épülő Tisza-híddal, amely hosszú várakozás után 1962 nyaratól megkezdte lassú kúszását a víz felett, hogy november végére át is érjen Bácskából a torontáli partra. Nagy idők jártak akkor Zentán, néha a fél város apraja-nagyja sétálgatott a gesztenyefák lombja alatt, szemlélgetve a csodát. De nem csak a szem, a fül is érzékelte ám a híd növekedését, hiszen olyan gépfegyverropogást csaptak a szegecslő masinák, amelyek hangja körbefutotta a csendes kisváros minden utcáját, betérve a házak nyitott vagy zárt ajtáján-ablakán. És ez folytatódott éjjel-nappal.

Többször láttam a festőt, amint a rakparton fölállított állványa előtt hadonász ecsetjével. Egyszer, szép szeptemberi délutánon, lemerészkedtem hozzá, figyeltem ténykedését. Palettájára nyomogatott mindenféle festéket, aztán fogai közt dúdolt valami felismerhetetlen dallamot – és nagy ívben kente a festéket a vászonra. Ecsettel is, spaklival is dolgozott.

Furcsa volt a születő kép! Látszott, hogy a híd a téma, csak a vastraverzek nem voltak sehol. A folyó, a partok megszülettek, de hiányoztak a megnagyobbított hídlábak, a kúszó híd teste és a folyó közepére horgonyzott uszályok, amelyekről különböző kellékeket húztak a magasba.

Egyszer csak abba hagyta az alkotó a munkát, kezéből lecsapta eszközeit egy összecsukható háromlábú székre, aztán felém fordult:

– Jó lesz?

– Jó. De hol a híd?

– Ha holnap eljössz, megmutatom.

Aztán bemutatkoztunk egymásnak. Mosolygós szemmel mustárgátolt.

– Láttál már festőt alkotni? – kérdezte.

– Láttam. Nyaranta sűrűn megfordulok a művésztelepen is, így megismerhettem a festmény születését. Maga volt már a művésztelepen?

Vakarni kezdte bozontos fejét.

– Eltanácsoltak onnan okos emberek.

Válaszát akkor nem tudtam értelmezni, aztán sok-sok éven át nem pusztán értettem, de tapasztaltam is a kirekesztést. Csak föl nem foghattam soha az okát. Egy gyöngé amatőr, kaptam kérdésemre a választ még akkor is, midőn számos országban már megismerték Andruskó Károly alkotásait.

Másnap délután megelőzött a híd festője, dolgozott már, amikor odaértem.

– A tegnapi háttért igazgatom – mosolygott összehúzott szemmel. – Most pedig eljött az idő, hogy megmutassam neked a hidat.

Érdekes ügyködés volt az! A tájképre ráfestett egy másik képet. A hídlábakat, az uszályokat, és végül élénkpirossal a vastraverzeket.

– Kész van! – szóltam lelkesedve. – Látom a hidat!

– Látod ám, a felét!

Mulya képpel nézhettem rá, mert hangosan fölnevetett. A sétány korlátja mellől leszóltak hozzánk vidám hangok.

– A másik fele: varázslat!

És ecsetje nyomán odatelepedett a Tisza színére a csoda, a tükörkép. Megvieszkedett vele, bőszen gurgulázott a torkából, nehezen talált rá a megfelelő színekre, de csak előkerült minden. Néztem, szemlélgettem, nyitott és összehúzott szemmel, tetszett nekem, beleszerettem egyetlen hunyorítás alatt.

Ám ő nem elégedett meg! Fehéret, szürkét, kéket, zöldet kengetett a tükörképre, megéledt erre a víz, látszott apró hullámozása, hallani véltem a cseppek csobbanásait.

Ez a kép a kupola alatti cipőbolt kirakatában várta 1962 karácsonyjét, de más kirakatokban is ott néztek vissza testvérei a szemlélődő sétálgatókra.

Évtizede vagy több is talán, amikor Andruskó Károlynál jártam, és szóba került ez a szenzációs kiállítás, amelyről most regéltem. Mosolygott az ősz hajú mester:

– Nagy ötlet volt, mi?

– Az volt, Károly bátyám. Azóta sem ébredt ilyesmire tisztes városunk.

Aztán képeket keresett, „ajándékba és emlékébe neked”, ezt mondta mindig.

– Azokból az épülő hidat ábrázoló képekből van a birtokodban?
– érdeklődtem.

– Nincs. Szétosztottam a kerületek és a vállalatok között. Talán akad még itt-ott belőle.

– Egyet nagyon megszerettem.

– Azt közösen csináltuk, mi ketten. Látod, akkor mindjárt neked kellett volna adnom! Hiszen a fele biztosan a tied volt.

KÉT KARIKATÚRA TÖRTÉNETE

1965. március legelején kezdtük el a *Mi* című zentai ifjúsági lap nyomdai megvalósítását. Nyomdász fiatalok kaptak különös lehetőséget, hiszen a gépi szedés kivételével minden más munkát ők végezhettek el, és készültek is e kalandra nagy komolysággal és odaadással. Mentorként két öreg mester: Andruskó Károly és Kecskés Vince segítettek. És nemcsak a nyomdai dolgokban. Engem is okítaniuk kellett, mert a korrektor feladatköre rám várt, s be kellett vágnom a sorvégi jelzéseket meg a sorokban előforduló hibák közvetlen jelölését. Türelmük határtalan volt, élvezték is a fiatalokkal való foglalkozást, mi meg ittuk a szavukat, útbaigazításaik igazán termő talajra találtak.

A nyolcoldalas lapot betördelték, fölállították a tükör szerint a nyomdászpalánták, egy-egy lapot még lehúztunk utoljára mind-egyikről. Ezek a lapok kézről kézre jártak, bámulgattuk, szeretgettük munkánkat, s én már lelki szemeim előtt láttam a lapot, életem első újságját, amelyet megszerkesztettem, amely szerénységével is a világ legnagyobb dolgának tűnt nekem abban a percben.

– Lehetne szellősebb is! – véleményezte Andruskó.

Abban a pillanatban belépett a nyomdába Kaupert Pál zentai karikaturistánk, akinek csodás rajzait hétről hétre megmosolyoghatta a *Magyar Szó* olvasótábor. Valami mosóporos doboz borítójának nyomtatása ügyében toppant be, így került közénk a népszerű Krafa. Természetesen nem a mosóporral kezdte, hanem rápillantott készülő lapunkra, olvasni kezdte az első helyen álló szöveget, amely egy tornyosi visszasságról számolt be: egy helyi potentát hazavitte a közösségi terem elromlott tévékészülékét, saját költségén megjavíttatta, s otthon a tisztaszobában elhelyezte a marsall képe alá. A falu a háta mögött merte csak kritizálni, így emberünk nyugodtan élvezhette a fogható két műsort, s vele bámulhatott a képernyőre az a szerencsés kiválasztott, akinek megengedte, hogy átlépje otthona küszöbét.

– Kicsit zsúfoltak az oldalak! – morfondírozott karikaturistánk.

– Sok a szöveg! – jegyezte meg Andruskó.

– De jó ez a szöveg! – így Krafa. – Tegyük fullánkosabbá!

Azzal leült Kecskés Vince asztalához, táskájából filctollat vett elő, tiszta lapot rakott maga elé, és nekiszalajtott a irónját a fehér mezőnek. Körülálltuk az alkotót, a lélegzetünket is visszafojtottuk, úgy lestük a gúnyrajz születését. Pár perc alatt szemünk előtt járkált egy alak, aki, mint egy kölyköcske a cigánykézzel gondosan és szeretettel megmunkált vásárfia kiskocsit, egy négykerekű tévékészüléket vezetett zsinegen. Izgalmunk boldog kacagássá gömbölyödött és föl pattant a plafonra.

Palinak tetszett a játék, meg a siker is sarkallhatta, mert új lapot vett maga elé, és megalkotta azt a motívumot, amely aztán, komolyan kidolgozva bejárta a világ kiállításait: locsolócsőt tartó alak, amelyik a saját kobakjából fecskendezi a folyékony tartalmat. A soha el nem apadó vízfej-forrás. El sem készült alkotásával a filctoll, olyan hahota verte föl a visszafogott csöndet, hogy a nyomdában jelen lévő emberek mind körénk gyűltek, kérdezték, mi van?

– Ezek már szellősebbé tehetnének két oldalt! – emelte szemét szurkolóira Kaupert Pál.

– De estére kaptunk gépet, akkor nyomnunk kell! – szaladt ki a számon. – A Forum Nyomdából, Újvidékről, egy hét alatt kapunk klisé.

Krafa széttárta a kezét. – Én megtettem a magamét!

Elszontyolodott lelkes társaságunk.

Andruskó hangosan hümmögni kezdett. Minden szem rászegződött. – Új tördelés! Új tükör! Megcsináljuk?

– Meg! – válaszolt a kórus.

– Nincs veszve semmi! – mosolygott ránk Andruskó. – Bő két óránk van a nyomás kezdéséig. Nézzük, mi a föladatunk!

A lehúzott oldalakat fölrakták egy nagy asztaltetőre. A bozontos mester százszor is átborzolta üstökét, végül kiadta a jelszót: – Címoldal és a nyolcadik marad! Ugyanígy a negyedik és ötödik is.

Mérőt vett a kezébe, aztán megmérte Kaupert két rajzát, s bűvös mértékegységet, cicerót kiáltott a jövőző nyomdászok felé.

– A harmadik oldalra kerüljön a tévés alak! – és újra emlékeztetett a cicerókra. – A vízfejű a hetedik oldalra jusson!

Azzal a mester elvonult a nagy terem kicsiny, félreeső zugába.

A nyomdászgyerekek előkészítették a megbontatlan négy oldalt, indulhatott a nyomás. Lazo Milić, az igazgató is megtisztelt minket, az indításhoz megjelent, ő kapcsolta be a gépet. – Járjatok szerencsével, fiúk!

A kis nyomdagép először a címoldalt és a nyolcadikat kezdte sajtolni. Két-három kísérlet után leállították, Kecskés Vince vette kezébe a nyomtatványt, forgatta, szemlélgette, mustrálgatta, aztán rábólintott, mehet.

Csodálattal bámultam, most láttam így emberközelből először készülő újságot. Esztendőre már megjártam a Forum Nyomdát, ott aztán táthattam a számát a rotációs újságkészítés varázslatán. De ez már másik mese lehetne!

Az első lap egyik oldala elkészültével új lapot raktak a gépbe.

– Miért nem a második-hetedik oldalt nyomjuk? – kérdeztem régi osztálytársamtól, Molnár Miklóstól, a zentai birkózópalánták Miki bácsijától, aki gépmesterként tevékenykedett akkor.

– Szárad, pihen a papír és a festék.

Talán kétharmadánál jártunk a második ív nyomásának, amikor Andruskó odajött hozzánk, és leadta az első „klisé”. Linóba metszette Kaupert Pál karikatúráját.

Szorongással próbáltuk az első lenyomatot – és sikerült! Ölegettük Karcsi bácsit, ő csak mosolygott, és sejtelmesen bólogatott.

Mire a harmadik-hatodik oldal elkészült, nyomásra várt már a humoroldal is.

Pompás újság született.

Ezt nemcsak mi éreztük így akkor, de alkonyattal visszatért a gúnyrajzok szerzője is. Nyomban kezébe vette a számot.

– Azannyát! – csettintett elragadtatással. – Nem gondoltam volna, hogy így is lehet karikatúrát közölni! Le a kalappal, Karcsi bácsi!

SZÓLÓTŐKEMETSZETEK

Két különösség írásom tárgya. Mindkettő Andruskó csöpp udvari műhelyében született, s mindkettő kedves a szívemnek, de nagyon. Egy elbeszélő költeményem, a *Szintarév* volt kelesztő kovásza művészi alkotásainak, közös munkánkról szólok ezúttal.

1976 februárjában kerültem Zentáról Szabadkára, főiskolai adjunktussá választottak meg az előző év őszén, s ekkor kezdtem meg a nyári szemesztert a szabadkai Építőipari-Műszaki Főiskolán. Nem beutazó tanár voltam, hanem családotul átköltöztünk Európa legnagyobb falujába. Nehezen hagytam el szülővárosomat. Minden fájdalmamat, vélt mellőzöttségemet egy kockás füzetbe karcolgattam, ötvözgettem mindezt bölcsőhelyem történetével, s lett belőle kígyóhosszú vers, benne epikai és lírai motívumok bőven. Egykori gimnáziumi osztályfőnököm és akkori munkatársam, jó emlékü Szloboda János tanár úr elolvastván alkotásomat, mosoly kíséretében poétikázott – ez egy pompás poéma!

Szabadkán ezzel a költeménnyel kopogtattam be Dévavári Zoltán ajtaján, aki egyből besorolta az azóta hamvába halt irodalmi folyóirat, az *Üzenet* szerkesztendő számába. És ekkor indult versem második élete! Hamarosan napvilágot látott a szerbhorvát nyelven megjelenő szabadkai irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat, a *Rukovet* hasábjain. Marija Cindori, a fordító, akkor még magiszteri tanulmányait folytatta a belgrádi Filológiai Karon, azóta már rendes tanára a Kar Hungarológiai Tanszékének. E második megjelenés döntő volt: Petar Vukov, a *Rukovet* és az Osvit Kiadó szerkesztője kétnyelvű kiadványt szerkesztett volna munkámból, ám Dévavári Zoli közbeszólt, közös kiadvány legyen az Életjel Kiadóval! Az ötlet után lassan készülődhetett a tett, mert várnunk kellett vagy másfél évet, hogy anyagi eszközök jussanak a kiadványra.

Sokat jártam azokban az időkben a Tisza zentai partjára, sűrűn megfordultam a Kard utcában is, Andruskó Károlynál. Kellemes borozgatás közben kiszaladt a számon, hogy kétnyelvű kötetem készül Szabadkán.

– Illusztrálnád, Karcsi bátyám?
 – Kérned sem kell! Van szöveged?
 – Az most éppen nincs – vakargattam a fejem. – De talán megoldható.

Fölemeltem a telefont, Szloboda Jánost hívtam, nála található *Üzenet*-példány, én adtam neki a megjelenés után, hiszen keresztapja volt a versnek. Jánoshoz nem kellett elmennem, átjött hozzánk, így hárman borozgattunk tovább, álmodozgatva a leendő könyvről.

1980 májusában rám köszönt Dévavári Zoltán:

– Kész a szedés, Pista, gyere nézd át!

Izgatottan fogtam kézbe a kefelenyomatokat.

– Szép könyvecske lenne – kezdte Zoli –, de valakitől pár illusztrációt kérhetnénk...

– Lesz illusztráció! – vágtam a szavába. – Andruskó fametszetteket készít.

Zoli megörült, de szinte abban a pillanatban kibújt belőle a szerkesztő:

– Hányat?

– Néhányat.

– Mégis hányat? Ez nagyon fontos. A kép kliséje igen megdrágítja a nyomást. No, mennyi az annyi?

– Jó néhány.

– Nem tudod?

Torkomra forrt a szó, belevörösödhettem Zoli kérdéseibe. Alighanem ő is látta a bennem dúló hatalmas vihart, megfogta karom, és a telefon mellé vezetett.

– Hívd föl!

Szinte egyetlen szuszra elhadartam Zoli félelmeit. Aztán reszkető hangon kérdeztem:

– Karcsi bátyám, hány képet metszettél?

– Húszat.

– Húszat? – robbant ki Dévaváriból. – Feleannyi klisére sincs keretünk!

Andruskó belenevetett a telefonba. Kérte Dévavárit: – Egyetlen klisé sem kell, Zoli!

– Már hogyan kellene! – erősködött a szerkesztő.

– Ha én mondom, akkor nem kell! Egyenest a fáról nyomjuk. Eredeti metszetekkel lepjük meg az olvasót!

– Nem bírja ki a fa a nyomást.

– Ez már az én szakmám, Zolikám. Ne félj, kibírja! Igen kemény fába metszettem. Nem adja meg könnyen magát.

– Valami egzotikus fa?

– Az bizony! Szőlőtőke. Kadarkát irtottak Beckében. Onnan szereztem egy kocsiderékkal.

Aztán már ők ketten komoly szakmai beszélgetést folytattak, nem is értettem a műszavakat, csak azt bogoztam ki, hogy valami pompás könyvecske születhet nemsokára.

Andruskó azért okult Dévavári Zoli hitetlenkedéseiből, mert személyesen hozta Zentáról Szabadkára a metszett szőlőtőkéit. A vasútállomáson vártam, jött ő a zentai sínbusszal, kezében kék vászonzacskóval, hátán elmaradhatatlan tarisznyájával. Kezembe nyomott egy borítékot. Abban voltak a lenyomatok. Ámultambámultam, szóhoz nem jutottam nagy csodálkozásomban, mint a népmesék valamely szereplője.

Egyenest a Panonija Nyomdába mentünk, néhány lépésre állt az épület az állomástól. Dévavári Zoli és Pero Vukov a technikai igazgató irodájában várt ránk, s azonnal a tárgyra tértek. Komoly vita kerekedett, majd átsiettek a gépterembe, ahol a gépmesterek, a nyomtatás kivitelezői is tele szájjal mondtak ellent az őszülő üstökű zentai nyomdász doyennek. Végül azon kaptak össze, nem lehet a fát oly erősen beszorítani, hogy kibírja a négyszáz-valahány nyomást.

– Fogtatok be már szőlőtőkét?

– Még nem...

– Akkor mit hangoskodtok? Engem akartok tanítani?

– Öreg minervás ez az Andruskó, sokat tud a nyomdáról – törte meg halk szóval a beállt csendet egy öreg mester. – Hajdan együtt nyomtuk a *Naplót*...

Varázsszó röpött a plafonra. A fiatalabbak szemlélgették azt, aki megjárta az örök szabadkai nyomdát, a Minervát, számukra fogalom volt a nyomda is meg a *Bácsmegyei Napló* is.

– Próbáljuk meg! – tört meg a technikai igazgató.

Zoli és Pero új tükröt szerkesztett. Két oldal szöveg, balról magyar, jobbról szerbhorvát nyelvű, majd a következő két oldal Andruskó két metszete. A grafikusművész által megszámozott sorrendben.

A nyomdagépek szó nélkül szolgálták a szőlőtökemetszeteket, nem lazult ki egyetlenegy sem, selejt semmi. A tíznél több „fölslegre” a nyomdászok tartottak igényt, valahányan eljöttek a könyvbemutatóra, dedikáljam nekik.

– Ilyet még soha nem nyomtunk! – bizonygatta a mettőr.

– Andruskó Károly varázsló! – jelentette ki a nyomda grafikai igazgatója. – Itt a bizonyíték a kezemben – tette elém a könyvecskét, hogy aláírjam.

Valóban különös könyv született. Három alkotója volt: Andruskó Károly, Marija Cindori és én. Egyedülálló kötet ez, az Életjel Mini-atűrök 35. és az Osvit 12. kiadványa.

De van további élete is a versemnek. Ősz közepén, a bemutató sikere után, meglátogattam Andruskót. Furcsa pillantással méregetett, háta mögött titokzatosan tartott markában valamit. Aztán szemem elé röpött összezárt két tenyere. Bámultam, ő nevetni kezdett. Szétnyitotta kézkalitkáját, mintha szabadon engedné a rab pillangót. A fehér lepke nem repült föl, ott ült hüvelykujja tövében.

– Ezt neked készítettem.

Kicsi könyvet kaptam, melynek címlapja imígyen szól:

ANDRUSKÓ KÁROLY
SZINTARÉV
BALOGH ISTVÁN VERSE

A következő oldalon:

KÉZINYOMAT
EREDETI
FAMETSZETEKRŐL

Hús fametszet sorjázik hús lapocskán, mindegyik nyomat képe alatt kézzel írt cím: *Gesztenyesor, A rév, Csöpp kunyhók, Fehér mészfalak, Újra tavasz jött, A harangszó sem szólt senkinek, Újra tavasz jött, Éneket zúgtak a Tisza hullámai, Fényes kaszák éle villant, Rémséglet hubogott a házak kéményein, A kapások, Fehér mészfalak, Újra tavasz jött, Mentek vándorútra, Nehéz jajokkal, Kaszák mellett szuronyok fénye csattant, Ökölbe szorult kézzel, Új barázdák felett, Csöpp viskói messze elszelleltek, A gesztenyesort szívembe ültetem.*

Az első üres oldalon dedikáció:

Balogh Pistának
jóbarátsággal
Zenta, 1980. X. 12.
Andruskó Károly

Mikor kigyönyörködtem magam, az alkotó komoly arccal rám nézett:

– Ez a könyvecske két kezem munkája. Itt nyomtam ezen a picin, kezdetleges gépen, magam készítettem a fedőlapot, én ragasztottam össze. És egyetlen példánya van. Magamnak sem csináltam.

Az új évezred elején nagy örömmel újságolta Karcsi bátyám, hogy a budapesti Országos Széchenyi Könyvtárnak adott néhány eredeti linó- és fametszetet és azok kézi lenyomatait. – A te könyved illusztrációit is. Most éppen Helsinkiben van a hús szőlőtöke, a levonatok és a könyved. Nagy kiállítást vitt oda az OSZK. Úgy tájékoztattak, igen élénk az érdeklődés a munkánk iránt.

– A te munkáid iránt – mondtam.

– Ha nem írod meg a verset, talán soha nem vájom, faragom, káromkodom körül a kemény szőlőtökét!

Áldomást már hárman ittunk, egyalombéli cimborám, Istók Jóska szerzett valahonnan kadarkát, stílusosan azzal locsolgattuk a száraz bekei szőlőtőkét. A többiek, amelyek sorsukat várták az épület végén lapuló kiskamrában, alighanem ott is maradtak.

Az OSZK kiállítása bejárta a fél világot. Andruskóval így együtt kóboroltunk, igaz, én csak meglapultam kedvenc tarisznyájában, amely utazáskor nem maradt soha otthon, társa volt minden lépésénél atyai barátomnak.

